

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าไหมแก้วจากวัสดุธรรมชาติ บ้านสร้อยสุวรรณ จังหวัดกำแพงเพชร

ปิยธิดา คำแห่งพล และเพ็ญญา คำภีโร¹
อิสราพร กล่อมกล้า² และวิยดา ทิพย์วิเศษ³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าไหมแก้วจากวัสดุธรรมชาติ บ้านสร้อยสุวรรณ จังหวัดกำแพงเพชร การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่าง 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาผลการศึกษาพบว่า 1. กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าไหมแก้วจากวัสดุธรรมชาติ บ้านสร้อยสุวรรณ พบว่า กระบวนการย้อมสีด้วยฝ้ายเป็นลวดลายต่างๆและผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผ้าบุโต๊ะ ผ้าห่ม สไบ กระเป๋า และมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนเป็นแหล่งการเรียนรู้การย้อมและการถ่ายทอดแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านชัยภูมิ และโรงเรียนนาบ่อคำวิทยาตาม สำหรับกระบวนการย้อมสีเส้นด้าย วัสดุที่ใช้ทำเป็นน้ำย้อมสี เป็นไม้ต่าง ๆ ที่เก็บมาสำหรับย้อมผ้า ตัวทำการเก็บในช่วงวันข้างขึ้นแล้วนำมาต้มกับน้ำฝนที่โรงเก็บไว้ จะย้อมเมื่อต้องการย้อม 2. วิธีการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายจากสีย้อมธรรมชาติ สำหรับกระบวนการย้อมสีเส้นด้าย วัสดุที่ใช้ทำเป็นน้ำย้อมสี เป็นไม้ต่าง ๆ ที่เก็บมาสำหรับย้อมผ้า 2.1 ลูกกระบก เก็บได้จากป่าในเดือนพฤศจิกายน โดยนำเปลือกของลูกกระบกมาต้มน้ำเก็บน้ำย้อมมาไว้ย้อมได้ทั้งปี 2.2 เปลือกประดู่ โดยตาก จากต้นประดู่ที่อยู่ในป่าช่วงเดือนมกราคม ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าไม้ 1 ต้น สามารถย้อมได้ถึง 7 สี ปัจจุบันแต่ขนาดนี้กลุ่มทอผ้าบ้านสร้อยสุวรรณย้อมได้ 4 สีรวมกับสีเดิม 1 สีเป็น 5 สี โดยสรุป การย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยไม้ให้สีต่างๆดังนี้กระบวนการย้อมสีประกอบด้วย (1) สีน้ำตาลเข้ม ใช้เปลือกมะพร้าว (2) สีดำใช้ประดู่กระตุ้นด้วยน้ำสนิมเหล็ก (3) สีเขียวใช้ใบสมอ (4) สีเหลืองใช้ใบเหว (5) สีชมพูใช้ครั่ง (6) สีเทาใช้ลูกกระบก

คำสำคัญ : กระบวนการพัฒนา /ผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้า / วัสดุธรรมชาติ

หลักการเหตุผล

จุดเริ่มต้นของการทอผ้าไหมแก้ว คือ กลุ่มทอผ้าบ้านสร้อยสุวรรณ ที่ได้รับเริ่มก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2532 สืบเนื่องมาจากการประกวดแข่งขันหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อ.พ.ป) โดยคนเฒ่าคนแก่ของบ้านสร้อยสุวรรณที่มีความรู้ด้านการทอผ้า ได้ทำการทอผ้าหลากหลายชนิด เช่น ผ้าห่ม ผ้าถุง ผ้ายก ตัวหนังสือ ผ้าทอยลาย ส่งเข้าประกวด ด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษนี้ ส่งผลให้ชาวบ้านสร้อยสุวรรณได้รับรางวัลรองอันดับหนึ่ง นำความปลาบปลื้มให้กับชาวบ้านสร้อยสุวรรณเป็นอย่างนัก ชาวบ้านได้มองเห็นความสำคัญของการทอผ้านี้ จึงได้ร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่ม ไหมแก้วพัฒนา เพื่อขยายความรู้ ความสามารถ และ

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

²อาจารย์ประจำวิชาโปรแกรมวิชาพัฒนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

³อาจารย์ประจำวิชาโปรแกรมวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ฝีมือการทอผ้าสู่ลูกหลาน และผู้คนทั่วไปเป็นวงกว้างขึ้นอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านของคนไทยโบราณ จนถึง ปี พ.ศ.2553

การผลิตผ้าทอของกลุ่มไหมแก้วพัฒนา ที่บ้านสร้อยสุวรรณ เป็นศูนย์พัฒนาแรงงาน จังหวัดกำแพงเพชร และเป็นศูนย์พัฒนาชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร จึงทำให้ชาวบ้านสร้อยสุวรรณ มีความรู้และความสามารถในการแปรรูปผ้าทอเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าสำเร็จรูป ส่งขายเป็นชิ้น มีหลากหลายลวดลายให้เลือก เช่น ลายศิลาแรงใหญ่ ลายลูกแก้ว ลายก้างปลา ลายศิลาผืน ลายดอกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายเพชรกำแพง ด้วยคุณภาพและวัสดุที่ใช้ล้วนนำมาจากธรรมชาติ ผ้าทอของกลุ่มไหมแก้วพัฒนา ที่บ้านสร้อยสุวรรณ จึงนับเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ตลอดไป กลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนาผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติได้รับรางวัลสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในระดับ 3 ดาวและนอกจากนี้ยังได้รับรางวัลมาตรฐานผลิตภัณฑ์ตามเทศกาลต่าง ๆ ของจังหวัดเป็นประจำและกำลังพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่ตลาดสากลในอนาคต จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ เป็นผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ คงทนสวยงาม ใส่สบาย ใส่ได้ทุกเพศทุกวัย ปริมาณการผลิต กลุ่มสามารถผลิตผ้าทอได้ตลอดปี ในช่วงฤดูดิบ เช่น เปลือกไม้ รากไม้ ลูกไม้ และใบไม้ มีมากจะย้อมฝ้ายเก็บไว้ในปริมาณที่เพียงพอ ในการผลิตทดแทน ในช่วงที่ฤดูดิบขาดแคลน เพราะในบางฤดูกาล สีที่ได้อาจคลื่อน

จากบริบทข้างต้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการทอผ้าด้วยวัสดุธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความสำคัญ และเล็งเห็นเห็นว่านำมาศึกษา ดังนั้นจึงมีความสนใจในการศึกษา กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนาจากวัสดุธรรมชาติ บ้านสร้อยสุวรรณ จังหวัดกำแพงเพชร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าไหมแก้วจากวัสดุธรรมชาติ บ้านสร้อยสุวรรณ จังหวัดกำแพงเพชร

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. ต้นไม้ให้สีย้อมผ้า

ด้วยภูมิปัญญาของกลุ่มรุ่นปู่ย่าตายายที่ได้ศึกษาทดลองใช้วัสดุธรรมชาติมาใช้ในการย้อมสีโดยการย้อมสีโดยการทดลองทำซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกระทั่งได้องค์ความรู้ในการย้อมสีผ้าด้วยวัสดุธรรมชาติที่ไม่เป็นพิษต่อผู้คน สัตว์และสิ่งแวดล้อม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมาสู่ลูกหลานวัฒนธรรมที่ได้กลับกลายมาเป็นหนึ่งในเครื่องมือหาเลี้ยงชีพของพี่น้องชาวชนบท ผู้ซึ่งมีบทบาทและมีส่วนร่วมโดยตรงในการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันงดงาม สีย้อมผ้าที่ได้จากวัสดุธรรมชาติเกิดจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติหลาย ๆ อย่าง นับตั้งแต่ ต้นไม้และพืช สัตว์ แร่ธาตุ ดังนั้นจะพบจากรายละเอียดในตารางข้างล่างนี้

2. สีธรรมชาติที่ได้จากพืชและการนำไปใช้ประโยชน์

สีที่ได้จากพืช	ส่วนที่ใช้	สีหรือคุณสมบัติที่ได้	ใช้ย้อม
ประดู่	เปลือก	สีม่วง	ฝ้าย
สมอ	ผล เปลือกลำต้น	เทา น้ำตาล	ฝ้าย
หูกวาง	ใบ	เขียว	ฝ้าย
ครั่ง	ตัวครั่ง	สีแดง ม่วงแดง	ฝ้าย

3. ข้อดีและข้อจำกัดของการย้อมสีสิ่งทอ

ข้อดีของสีธรรมชาติหรือสีสมุนไพร

- ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ย้อมและผู้บริโภคเพราะทำมาจากพืชผักธรรมชาติแลบน้ำสีที่เหลืออยู่ก็ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

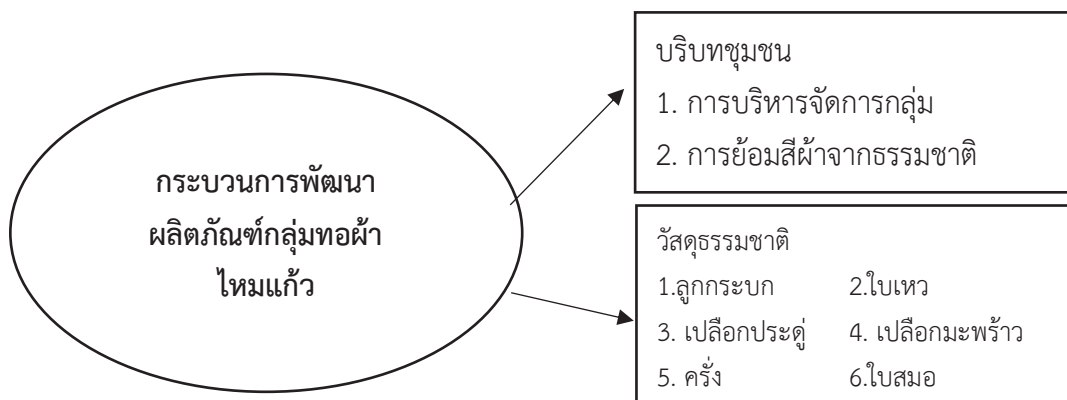
- วัตถุประสงค์ได้ในบริเวณบ้าน หมู่บ้าน และในป่า ไม่ต้องเสียเงินซื้อ ทำให้ขาดดุลการค้าเมื่อจากต่างประเทศ และสีที่สั่งได้จากต่างประเทศบางครั้งก็เป็นสีที่ไม่มีคุณภาพด้วย

- สีธรรมชาติสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ด้วยตนเองเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย ทำให้ธรรมชาติมองเห็นคุณค่าของต้นไม้และรู้จักใช้ประโยชน์ของต้นไม้สูงสุดและสามารถควบคุมเทคโนโลยีของตนเองได้ แต่ถ้าเมื่อใดมีการสั่งซื้อสีเคมีก็จะคุ้นเคยกับการพึ่งพาดูดาสากลสูญเสียการรู้จักช่วยตนเอง

- สีธรรมชาติทำให้เกิดสีใหม่ สีแก่ สีเข้ม สีอ่อน ได้หลากหลายตามการใช้ตัวติดสี ได้แก่ สารส้ม ด่าง น้ำสนิม หรือแต่ใบไม้ก็ให้สีแก่ สีอ่อนต่างกันไป

- ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนย้อมสีกับต้นไม้ คนย้อมสีมองเห็นคุณค่าของต้นไม้มากขึ้น เห็นคุณค่าประโยชน์ดลและไม่ทำลาย แต่จะใช้อย่างมีคุณค่า แลกปลูกทดแทนมากขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มทอผ้าไหมแก้วจากวัสดุธรรมชาติ บ้านสร้อยสุวรรณ จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเชิงคุณภาพโดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนา บ้านสร้อยสุวรรณ อ.เมือง จ.กำแพงเพชรจำนวน 8 คน ดังนี้

นาง บุญจันทร์ ใจเถิน	ประธานกลุ่ม
นาง จันทร์สม เมทา	รองประธานกลุ่ม
นาง สมมิตร คำมาอูตม์	เลขานุการกลุ่ม
นาง นงสี นินเป้า	เหรัญญิก
นาง อำไพ ป้อจุมปู	ปฎิคมกลุ่ม
นาง ผัด กันทะกอง	กรรมการ
นาง สนิม สิงคำโล	กรรมการ
นาง พลอย กำต๊ะ	กรรมการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกดังนี้

1. การกำหนดประเด็นคำถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการเตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เพราะสามารถยืดหยุ่นและกระทำได้ง่าย

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือการสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจโดยเฉพาะ เป็นการสัมภาษณ์เจาะจงในเรื่องที่เป็นจุดสนใจของผู้วิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บข้อมูลพื้นฐาน
2. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก
3. ผู้วิจัยรวบรวมเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลนั้น หลังจากทีรวบรวมข้อมูลต่างๆ ตามวิธีการศึกษาวิจัยเพื่อ การอธิบายข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาความ เพื่อที่จะได้อธิบายสิ่งที่ได้ศึกษาให้เชื่อมโยง เข้าด้วยกันระหว่างแนวคิดและปรากฏการณ์ตลอดจนข้อมูลที่ได้อธิบายอย่างเป็นหมวดหมู่และตีความในมิติต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปของการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีผลการวิจัยที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลบริบทชุมชน และการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มทอผ้า

บ้านสร้อยสุวรรณ เดิมอยู่ในหมู่บ้านหนองปิงไก่อ หมู่ที่ 2 ต.นาบ่อคำ อ.เมือง จ.กำแพงเพชร ต่อมาบ้านสร้อยสุวรรณแยกมาจาก หมู่ที่ 2 เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 ตั้งเป็นหมู่ที่ 22 ชาวบ้านสร้อยสุวรรณเป็นชาวบ้านที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง ลำพูน และตาก ซึ่งนำวัฒนธรรมวิถีชีวิตจากผู้เฒ่าผู้แก่เดิมมาด้วยมีการทอผ้าใช้ในครัวเรือนและด้วยความร่วมมือร่วมใจกันจึงได้ก่อตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นในปีพ.ศ. 2532 โดยการนำของ นายจำเรียง ดิบดี ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นได้ทำการรวบรวมผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านซึ่งมีความรู้ความสามารถในการทอผ้าด้วยภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าที่ได้ศึกษา ทดลองใช้วัสดุธรรมชาติมาใช้ในการย้อมสีโดยทดลองซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกระทั่งได้องค์ความรู้ในการย้อมสีผ้าด้วยวัสดุธรรมชาติที่ไม่เป็นพิษต่อผู้คนสัตว์และสิ่งแวดล้อมจึงรวมกลุ่มกันขึ้นมาทำการทอผ้าหลายชนิด เช่น ผ้าถุง กุญแจ ผ้าถักตัวหนังสือ ผ้าทอทยกลาย และตัดเย็บเสื้อผ้า สำหรับการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มผ้าทอไหมแก้วพัฒนาบ้านสร้อยสุวรรณ มีลักษณะแปลกใหม่ มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีคุณภาพที่ดี

2. วิธีการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายจากสีย้อมจากธรรมชาติ

สำหรับกระบวนการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายจากการสัมภาษณ์นางบุญจันทร์ ใจเถินประธานกลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนา ปี พ.ศ. 2548 - พ.ศ. 2550 ทางกลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนา การย้อมสีและการทอผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ และผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผ้าปูโต๊ะ ผ้าห่ม สไบ กระเป๋าและมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนเป็นแหล่งเรียนรู้การย้อมและการทอแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านชัยภูมิ และโรงเรียนนาบ่อคำวิทยาคม สำหรับกระบวนการย้อมสีเส้นด้าย เมื่อวันที่ พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 มีวิธีการที่สรุปไว้ดังนี้

วัสดุที่ใช้ทำเป็นน้ำย้อมสี เป็นไม้ต่าง ๆ ที่เก็บมาสำหรับย้อมผ้า ตัวทำการเก็บในช่วงวันข้างขึ้น แล้วนำมาต้มกับน้ำฝนที่โรงเก็บไว้ จะย้อมเมื่อต้องการย้อม (ยกเว้นยกครั้ง ต้มแล้วต้องย้อมเลย) ได้แก่

2.1 ลูกกระบก เก็บได้จากป่าในเดือนพฤศจิกายน โดยนำเปลือกของลูกกระบกมาต้มน้ำเก็บน้ำย้อมมาไว้ย้อมได้ทั้งปี

2.2 เปลือกประตู โดยการถาก จากต้นประตูที่อยู่ในป่าช่วงเดือนมกราคม ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าไม้ 1 ต้น สามารถย้อมผ้าได้ถึง 7 สี ปัจจุบันแต่ขนาดนี้กลุ่มทอผ้าบ้านเจ้าสุวรรณย้อมได้ 4 สีรวมกับสีเดิม 1 สีเป็น 5 สี

โดยสรุป การย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยไม้ให้สีต่าง ๆ ดังนี้

สีน้ำตาลเข้มใช้เปลือกสีเขียวใช้ใบสมอสีชมพูใช้ครั้ง

สีเทาใช้ลูกกระบก สีเหลืองใช้ใบตะเพียนหนู(ใบเหว)สีดำใช้ประดู่กระตุ้นด้วยน้ำสนิมเหล็ก

ไม้ชนิดอื่นย้อมแล้วได้สีตามต้องการยกเว้นเปลือกมะพร้าวที่มีปัญหาที่ไม่สามารถย้อมได้สีตามต้องการ ซึ่งในการย้อมแต่ละครั้งไม่ได้สีเหมือนเดิม สีที่ย้อมได้เป็นสีน้ำตาลส้มแต่สีที่ต้องการคือ สีชมพูเปลือกมะพร้าวที่ใช้ย้อมต้องเป็นเปลือกมะพร้าวน้ำหอมจากผลอ่อน เรียนรู้ต้นมะพร้าวที่ให้ผลมะพร้าวตามที่ต้องการต้องมีอายุ 5 ปีขึ้นไป ส่วนที่ต้องการจากเปลือกประดู่คือ สีน้ำตาลไหม้

1. เปลือกลูกกระบก

ใช้เปลือกลูกกระบก 2 กิโลกรัม ใช้น้ำ 3-5 ลิตร กับเสียดายไฟ 1 กิโลกรัมและกระตุ้นด้วยน้ำปูนใสจะย้อมได้สีเทา

2. ครั่ง

ใช้ครั่ง 1 กิโลกรัม และน้ำ 3 ถึง 5 ลิตรกับเส้นด้ายฝ้าย 2 กิโลกรัม ถ้าได้สีชมพูเข้มกว่าการใช้ครั้งครึ่งกิโลกรัมและน้ำ 3 ถึง 5 ลิตร กลับเส้นใยฝ้าย 2 กิโลกรัม ซึ่งให้สีชมพูอ่อนกว่า แล้วทำการกระตุ้นด้วยน้ำปูนใสแล้วต่อด้วยน้ำสารส้ม

3. ใบสมอสต

ใช้ใบสมอสต 2 กิโลกรัม ใช้น้ำ 3 ลิตร และเส้นด้ายฝ้าย 1 ก้อนประมาณ 4 ซีด จากนั้นเอาน้ำมาย้อมและเส้นด้ายฝ้ายไปแช่ในถังที่เป็นสนิมหรือปืที่เป็นสนิม ครึ่งชั่วโมง แล้วนำไปซักด้วยน้ำเปล่าจนน้ำที่ใส

4. เปลือกประตู

เปลือกประตู 2 กิโลกรัม น้ำ 3-5 ลิตร เส้นด้ายฝ้าย 1 กิโลกรัม การต้มน้ำด้วยน้ำปูนใสต่อด้วยน้ำสารส้ม

5. ใบตะเพียนหนู (ใบเหว)

ใบเหว 2 กิโลกรัม น้ำประมาณ 3 ลิตร เส้นด้ายฝ้าย 1 กิโลกรัม กระตุ้นด้วยน้ำปูนใสอย่างเดียว

6. เปลือกมะพร้าว

เปลือกมะพร้าวอ่อนใช้เปลือกมะพร้าวอ่อนสับแล้ว 2-3 กิโลกรัม ต้มกับน้ำ 5 ลิตรแรงไฟให้เดือดแรงๆ แล้วค่อยๆ ลดอุณหภูมิรวมเวลา 1 ชั่วโมงแล้วกรองเอาเปลือกมะพร้าวออก นำน้ำที่กรองได้ใส่เกลือแกง 1 ช้อนชา ใบยูคาลิปตัสสด 1 กำมือใบเหมือดสด 1 กำมือน้ำมะนาวสด 1 ช้อนชา (ใบยูคาลิปตัสและใบเหมือด ทำให้เส้นด้ายลื่นสีคงทน น้ำมะนาวสดกันสีตก) นำไปต้มในน้ำมะนาวเดือด 5 นาทีหรือ 1 แพ็คใหญ่จากใบยูคาลิปตัสและใบเหมือดออก ถ้าน้ำแห้งต้องเติมน้ำขนาดพร้อมให้ท่วมเส้นด้ายฝ้าย แล้วจึงใส่เส้นด้ายฝ้ายต้มโดยไม่ต้องแรงไฟ ต้ม นาน 25 ถึง 30 นาที นกเส้นด้ายฝ้ายขึ้น ปล่อยให้เย็นแล้วบิดน้ำออกกระตุก (ซึ่งใช้เวลา 5-10 นาที แล้วแต่ปริมาณเส้นด้ายฝ้าย) จากนั้นเอาเส้นด้ายฝ้ายลงต้มต่อจนครบ 1 ชั่วโมง) เอาเส้นด้ายฝ้ายคลีนปล่อยให้เย็นบิดเอาน้ำออกแล้วกระตุกทำการจุ่มด้วยสารส้ม หรือน้ำปูนใสหยุดเอาน้ำออกแล้วผึ่งให้แห้ง โดยรวมให้มาก ๆ หรือแห้งเอาเส้นด้ายฝ้ายไปล้างด้วยน้ำจืดแล้วผึ่งลมให้แห้ง

จากการที่ลงพื้นที่กลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนา บ้านสร้อยสุวรรณ พบว่ามีผลิตภัณฑ์ที่ได้นำฝ้ายมาแปรรูป เป็นเสื่อ ผ้าถุง ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมไหล่ ดังนี้

ผ้าถุง

ผ้าขาวม้า

เสื่อ

ผ้าคลุมไหล่

อภิปรายผล

กระบวนการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายจากสีย้อมธรรมชาติของชุมชนและแหล่งวิชาการพบว่าสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกำแพงเพชรได้มีการส่งเสริมอาชีพการย้อมเส้นด้ายฝ้ายเป็นสินค้า OTOP แบบครบวงจร ประกอบด้วยการรวบรวมสมาชิก OTOP ทุกอำเภอ จำแนกเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ จัดทำฐานข้อมูลสมาชิกตามกลุ่มอาชีพจัดอบรมพัฒนาอาชีพแก่สมาชิก ทั้งในด้านกระบวนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุผลิตภัณฑ์ เทคนิคการขาย โดยการประสานงานกับแหล่งให้ความรู้เปิดศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดกำแพงเพชร โดยให้ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการนำผลิตภัณฑ์มาจัดจำหน่าย นำเนินการคัดสรรและประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์โดยให้เป็นจำนวนการยกระดับผลิตภัณฑ์ด้วยการให้ดาว

ซึ่งบทบาทของหน่วยงานดังกล่าวเป็นไปตามยุทธศาสตร์และนโยบายของรัฐบาลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายที่ยอมด้วยสิทธิธรรมชาติของ กลุ่มทอผ้าใหม่แก้วพัฒนา บ้านสร้อยสุวรรณ หมู่ที่ 22 ตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ชาวบ้านสร้อยสุวรรณเป็นชาวบ้านที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง ลำพูน และตาก ซึ่งนำวัฒนธรรมวิถีชีวิตจากผู้ล้าเนาเดิมมาได้ด้วย มีการทอผ้าใช้กันในครัวเรือน และด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน จึงได้ก่อตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้น มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลานทำการทอผ้าสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มทอผ้าบ้านสร้อยสุวรรณมีการเลือกตั้งประธานและกรรมการกลุ่ม โดยมีหน่วยงานทางราชการให้การช่วยเหลือ ทางกลุ่มได้พัฒนาการย้อมสีและการทอผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ และผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผ้าปูโต๊ะ ผ้าห่ม กระเป๋า ผ้าถุง สไบ และมีการถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนเป็นแหล่งเรียนรู้การย้อมและการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน สำหรับกระบวนการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายวัสดุที่ใช้ทำเป็นน้ำย้อมสี เป็นไม้ต่าง ๆ ที่เก็บมาสำหรับย้อมผ้า โดยทำการเก็บในช่วงวันข้างขึ้น แล้วนำมาต้มกับน้ำฝนที่รองรับเก็บไว้ ทิ้งไว้เพื่อจะย้อมเมื่อไหร่ก็ได้ตัวกระตุ้น ที่ใช้ในการย้อมผ้า ได้แก่ น้ำด่าง ใช้ใบขี้เหล็ก พร้อมกับต้นกล้วยและใบกล้วยน้ำหว่า เผาเอาเอามาละลายน้ำ สนิมเหล็ก สารส้ม โดยใช้สารส้ม 1 ก้อน แขน้ำ 5 นาที น้ำปูนใส ใช้ปูนแดงที่กินหมาก ซื้อได้จากตลาด ละลายน้ำทิ้งไว้เพื่อจุนสีและช่วงเวลาที่เหมาะสมในการย้อม พบว่า ฤดูที่ย้อมถ้าได้ดีที่สุดคือ ฤดูแล้งได้สอดคล้องกับแนวคิด วันทา เผือกผ่อง กล่าวถึงว่าเส้นใยฝ้าย “ถ้าเป็นฝ้ายที่จะเอาเป็นด้ายยืนต้องเอาฝ้ายควบถ้าฝ้ายเปลือยนี้ไม่ได้ ฝ้ายเปลือยหมายถึง เส้นเส้นเดียวที่เข็นเป็นขนๆ ทำเส้นยึดไม่ได้ มันจะขาด เราต้องเอาด้ายเป็นเส้นที่เค้าควบแล้วเอามาทำเป็นด้ายยืน ด้ายพุ่งซื้อจากบ้านไร่ อุทัย เค้าเข็นด้วยมืออันนั้นเป็นด้ายมัดหมี่ แต่ส่วนใหญ่ที่ป่าเอามาเส้นใหญ่ๆ เอาที่จะเข็นมาย้อมครามและทอเป็นผ้าพื้นตัดเสื้อคนชอบฝรั่งนี่ชอบมาก ยิ่งเส้นใหญ่ที่เป็นก้อนๆ เส้นใยฝ้ายขายเป็นลูก ลูกหนึ่ง 1,050 บาท ป่าซื้อทีหนึ่ง 10 ลูก ลูกหนึ่ง 4 กิโลครึ่ง” (วันทา เผือกผ่อง. 2553 : สัมภาษณ์)

สมบูรณ์ สุดจันทร์พิพัฒน์ กล่าวถึงการเลือกเส้นใยใหม่ว่า “เราปลูกเองไม่ได้ เลี้ยงไหมเราก็เลี้ยงไม่ได้ เพราะว่าแล้ง ถ้าเป็นไหม ซื้อจากชัยภูมิ ไหมมัดหมี่เราซื้อจากจังหวัดกาญจนบุรีมีแล้วแต่เกรดบางที่ถ้าของหมดเราไปเอาที่ขอนแก่นบ้าง ราคาเดี๋ยวนี้น้ำไหมกิโลละ 1,200 บาท กิโลหนึ่งได้ 10 ใจ ผ้า 1 ผืนใช้ 2 ใจ เราเลือกที่ขนาดเส้นไหม ถ้าพันหัวเราที่ 40 เราใช้รัง 8 เราใช้ด้ายยืน รัง 3 เส้นเล็กด้ายพุ่งเส้นใหญ่เราต้องดูพันหัวของเรา ด้ายยืน รัง 3 กิโลละ 1,400 บาท ถ้าเป็นเส้นใหญ่รัง 8 รัง 12 ราคาเดียวกัน แต่ได้น้อยเพราะเส้นใหญ่จะหนัก ถ้าเส้นเล็กซื้อมา 2 กิโล มันก็จะได้ 40 ผืน ถ้าเป็นรังใหญ่ด้ายใหญ่เราจะได้ 35 ผืน” (สมบูรณ์ สุดจันทร์พิพัฒน์. 2553 : สัมภาษณ์) วิภาพร กาฬภักดี กล่าวถึงเส้นใยฝ้ายว่า “วัสดุที่ได้นี้สั่งเอาส่วนมากจะเอามาจากบ้านไร่ ด้ายจะดีมากสีจะไม่ตก เป็นฝ้ายสำเร็จบางอย่างก็มาย้อมเอง” (วิภาพร กาฬภักดี. 2553 : สัมภาษณ์)

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษากระบวนการหรือกรรมวิธีการแปรรูปวัสดุผ้าไหมจากธรรมชาติให้เป็นรูปแบบที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- ไพฑูลย์ ไชยเหล่านั่น. (2560). *ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการทอผ้าพื้นบ้านไทย*. [Online]. Available: <http://www.lukhamhan.ac.th/course/blog/4630>. [2562, ตุลาคม 10].
- ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ผ้าไหมภูมิปัญญา. (2560). *ภูมิปัญญาผ้าไหมไทย*. [Online]. Available: <http://www.creativevill.com/?p=3809>. [2562, ตุลาคม 10].
- นิ่มนวล จันทรุญ. (2559). *การพัฒนาภูมิปัญญาทอผ้าพื้นบ้านอีสาน*. [Online].
- วันทา เพ็ญผ่อง, สมบูรณ์ สุดจันทร์พิพัฒน์ และ วิภาพร กาฬภักดี. (2553). *การศึกษาภูมิปัญญาทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครึ่ง*. [Online]. Available : http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Art_Ed/Songphol_T.pdf [2562, ตุลาคม]